

соревнования, конкурсы на краеведческом материале, составление видео-презентаций, клипов, театральных сенок и многие другие. Эти виды учебной работы не только расширяют кругозор студентов, они получают уроки нравственности и патриотизма. Например, после изучения темы "Мой город" целесообразно провести обобщающее занятие в форме устного журнала, используя карты региона, флаги, наборы открыток с видами родных мест и достопримечательностей, плакаты, альбомы, фотографии и другие наглядные пособия, изготовленные самими студентами, которые помогают развитию навыков и умений, в конечном итоге - подготовке к реальной межкультурной коммуникации. Этой же подготовке могут служить ролевые игры, в которых учащиеся играют представителей тех или иных стран и народов, носителей разных языков и культур.

Ведь краеведение в процессе обучения языку и культуре выступает в роли связующего элемента, способствующего проникновению в изучаемую культуру. Включение краеведческого компонента в содержание обучения русскому языку как иностранному повышает не только качество обучения, но и благотворно влияет на мотивацию обучаемых.

1. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе // Иностранные языки в школе. - 2002. - №2. - С. 28 - 32.

2. Вычегжанин В. В., Петухова З. Н. Об учебной экскурсии по иностранному языку и профессиональной ориентации сельских школьников // Иностранные языки в школе. - 1998. - №7. - С. 56-59.

3. Зарубина А. И. Опыт реализации воспитательных, образовательных, развивающих задач обучения на уроке и во внеклассных мероприятиях // Иностранные языки в школе. - 1999. - №4. - С. 69-71.

4. Троицкая Т. В. Экскурсии и походы по родному краю как средство воспитания учащихся // Мир образования - образование в мире. - 2001. - № 1. - С. 163-165.

5. Шалькевич Л. Использование краеведческого материала на уроках иностранного языка // Технология педагогического труда. - Чебоксары, 2002. - С. 20-23.

НАБОК М.М.

## Г. НУДЬГА - ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДУМ І КОБЗАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА

У науковій спадщині Г. А. Нудьги докладно та усебічно простежено багатство, неповторність духовного світу українського народу, його зв'язки з предківською культурою, оригінальність сюжетно-образної, естетичної, ідейної структури жанрів уснопоетичної творчості та писемної літератури [1, 2, 3, 4, 5].

Відтак, зробимо бодай стислий огляд думознавчих праць ученого та з'ясуємо їх значення для формування основоположних підстав дослідження українських народних дум на сучасному етапі становлення вітчизняної народознавчої науки.

Вивченню національного епосу українців присвячені статті, коментарі до видання дум, монографічні дослідження Г. А. Нудьги. Серед них у першу чергу слід назвати ґрунтовну науково-популярну розвідку "Український поетичний епос. Думи" (К., 1971), збірники та монографії "Слово і пісня. Дослідження" (К., 1985 - розділ "Дума в писемних джерелах XVI - XVIII століть"), "Українська пісня в світі. Дослідження" (К., 1989), "Українська дума і пісня в світі: у 2-х кн." - Кн. 1. - (Львів, 1997); Кн. 2. - (Львів, 1998), "У колі світової культури" (Львів, 2006), статті про кобзарство та інші праці. У них виокремимо такі думознавчі зацікавлення Г. А. Нудьги: природа та становлення жанру, духовний світ дум та їх побутування, поширення та сприйняття дум у світі.

Характерний для наукового методу вченого синкретизм у з'ясуванні особливостей тих чи інших явищ народної культури дозволив йому глибоко і усебічно проникнути у природу жанру українських народних дум, виявити джерела їх виникнення та діалектику становлення. Зокрема, зазначимо: появу дум як жанру Г. А. Нудьга досліджував у зв'язку з билинами та народними голосіннями. Загальновідомо, що кожному жанрові усної народної творчості властиве особливе зображення дійсності. Виходячи з цього, учений наголошує не стільки на спільних, стільки на відмінних жанрових особливостях у порівнянні з думами. "Думи і билини, - писав він, - епічна творчість, побудована на відмінних поетичних засадах. Билини в такому вигляді, як ми їх знаємо, наповнені міфологічним елементом, думи - цілком реалістичні. Формою і стилем думи й билини також відрізняються. У кожного з цих жанрів - свої шляхи розвитку, хоча історично вони десь, може, перехрещувались" [7, с.29]. Справді, такий підхід у з'ясуванні природи жанру та діалектики його становлення дає вагомі результати. Наприклад, у билинах і думах герої часто персоніфіковані. Своім джерелом ці образи сягають первісних часів, коли Сокіл виступав символом місяця. Так, у билині "Волх Всеславович" богатир народжується при місяці: "Заховалося красне сонечко за гори високі, за моря глибокі та широкі, розсипалися часті зорі по світлому небу - народився на святій Русі могутній богатир Волх Всеславович" [9, с. 22]. Цей богатир здатний і до перевтілення: "Потім обернувся соколом і полетів ще швидше" [9, с. 23]. Недарма швидкість польоту пов'язувалася із цим птахом, адже, за первісними уявленнями, лише сокіл та орел, подібно до блискавки, здатні до такого польоту [1, с. 110]. В думі "Сокіл" образ Сокола вбирає в себе ознаки стародавнього символу місяця (зародження, ріст, повня). Асоціативне творення образу сокола, як у думі, так і в билині, має у своєму змісті місячну символіку. Однак різниться воно характером дій героїв: якщо у билині богатир виконує свої добрі наміри, маючи надприродну силу і без особливих труднощів, то в думі цей образ реалістичний, більш емоційно забарвлений.

Порівняльне вивчення дум і билин, як бачимо, конкретизує, уточнює і розвиває ідеї Г. А. Нудьги про природу думового жанру, значно поглиблює, активізує процес формування основоположних підстав вітчизняного думознавства.

До нових пошуків у формуванні цих підстав спонукають і міркування Г. А. Нудьги про зв'язок дум з голосіннями та "Словом о полку Ігоревім". Тут

його висновки чіткі й однозначні: "Слово о полку Ігоревім" - це літературно опрацьована дума XII-XIII століть; думи й голосіння близькі лише в генетичному плані. За всього того, що такі думки іноді викликають певні дискусії, все ж таки вони дають ключ до розуміння природи жанру, поштовх до подальших пошуків у з'ясуванні його природи. Скажімо, не заперечуючи, як і Г. А. Нудьга, генетичної спорідненості дум з природою стародавнього українського співотства, К. Черемський іде далі. Він, зокрема, говорить: "Медитаційне розширення у плинно-розтяжному й аритмізованому співі, насиченому образами давніх героїв, їх подвигами і прикладом саможертвності, настроювало воїнів на перемогу й додавало їм сили та мужності" [10, с. 26]. На світоглядно-філософській основі з'ясовує цю проблему О. Савчук.

Таким чином ідеї Г. А. Нудьги про жанрову природу українських народних дум знаходять свій подальший розвиток і конкретизацію в дослідженнях нового покоління українських думознавців.

Проблема духовного світу українських народних дум - одна з центральних в науковій спадщині Г. А. Нудьги. Уже у своїй розвідці "Український поетичний епос" він наголошував на героїчних началах найдавніших героїчних ліро-епічних похоронних пісень. Цю думку учений постійно розвивав та поглиблював у наступних дослідженнях, покликаючись за того не лише на тексти дум, а й манеру їх виконання кобзарями, відгуки про кобзарів та наш героїчний епос відомих письменників, учених і т. д. Так, у книзі "У колі світової культури" (Львів, 2006) дослідник зазначає, що пісні і думи "стали настільки вагомим часткою духовного життя народу", що без них "суспільне існування людей було уже немислиме", що "збагачуючи арсенал своїх пісень, кожний народ робився духовно вищим, зрілішим, його буття ставало змістовнішим" [6, с. 15]. Ось на ці настанови й маємо орієнтуватися у формуванні національних основоположних підстав дослідження українських народних дум. Справді, світ національної духовності в них невичерпний. Для героя дум світ, у якому він живе, - це світ мук, страждань і перемог, це світ слави, козацької честі, гідності та звитяги, державотворчих прагнень, непохитної вірності своїм принципам та ідеалам, ненависті до ворогів, героїзму, побратимства, подвижництва в ім'я свого народу та України, турботи про рід і родину (думи "Маруся Богуславка", "Втеча трьох братів з города Азова", "Вдова і три сини", "Смерть козака в долині Кодимі", "Козак Голота", "Хвесько Ганжа Андибер", "Хмельницький та Барабаш" і т. д. За обставин підсовєцької дійсності, у яких працював Г. А. Нудьга, він, звичайно, не міг глибоко і усебічно вивчити цей аспект ідейно-тематичного спрямування нашого національного епосу, хоча цю проблему поставив, як це ми бачили вище, на повну силу як одну із першочергових та найважливіших. Наше ж завдання сьогодні полягає в тому, щоб сформувані чітку систему питомих українських національних духовних та ідейних загалом цінностей, з'ясувати особливості національної картини світу в думках і на цих підставах розробити методіку та методологію дослідження дум, їх вивчення у вищій та загальноосвітній школі. Добре цій справі мають прислужитися праці І. Франка, Д. Донцова, Олега Ольжича, К. Грушевської, М. Стельмаховича, Ю. Руденка та інших вчених. У такому та інших планах значно розширюють рамки національних

основоположних підстав дослідження українського думового епосу відгуки, оцінки та сприйняття дум в цілому видатними зарубіжними письменниками, композиторами, діячами науки і культури. Глибоко та усебічно аналізуючи такі відгуки, оцінки та сприйняття, Г. А. Нудьга скеровує нас на дослідження не лише цих оцінок, відгуків, сприйняття, а й на з'ясування місця та призначення дум, наших національних духовних цінностей в утвердженні України в світовому духовному просторі, в духовному поступі народів світу загалом. Для того, щоб переконатися, що це дійсно так, наведемо лише ось ці свідчення:

Р. Вестфаль. "Літературна естетика прийнявши українську пісню в коло світових порівняльних досліджень, визначить їй, безумовно, перше місце між народними піснями світу [6, с. 9];

В. Ролстон. "Українські пісні та думи з їх скорботами - зрозумілі всім народам, вони мають великий загальнолюдський зміст" [8, с. 149].

А ось якими враженнями з нами поділився після прослуховування аудіозаписів дум та пісень у виконанні кобзарів Г. Ткаченка, Є. Мовчана, Є. Адамцевича та В. Мішалова студент Сумського державного університету Інносент із Танзанії: "Мелодії українських народних дум та пісень, тонкі та вишукані музичні смаки українців, правдивість та високопоетичне зображення історичної дійсності, закладені в них виховні можливості сприятимуть рухові людства по шляху поступу, здатні змінити його на цій основі на все краще, гуманне, тому їх має почути і сприйняти увесь світ як найвищу, загальнолюдську духовну і суспільну цінність" (архів автора).

Сказане вище дає всі підстави говорити про дієве формування сучасних національних основоположних підстав дослідження українських народних дум і виняткове значення для цього наукової спадщини Г. А. Нудьги.

1. Братко-Кутинський О. Феномен України / Олексій Братко-Кутинський. - К. : Вечірній Київ, 1996. - 394 с.

2. Бурдейний Анатолій. Життєвий шлях Григорія Нудьги // Григорій Нудьга. Біобібліографічний покажчик / Упоряд. Василя Івашківа, Руслана Марківа, Андрія Вовчака. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2007. - С. 129 - 139.

3. Гарасим Леся. "Із словом в серці, з піснею в душі" // Нудьга Григорій. У колі світової культури. - Львів, 2006. - С. 431 - 438.

4. Кирчів Р. Дума пр. красу, силу і славу української пісні // Нудьга Г. Українська дума і пісня в світі. Книга 1. - Львів: Інститут народознавства НАН України, 1997. - С. 7 - 30.

5. Марків Руслан. Велична спадщина унікального вченого // Г. Нудьга. Біобібліографічний покажчик / Упоряд. Василя Івашківа, Руслана Марківа, Андрія Вовчака. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2007. - С. 5 - 30.

6. Нудьга Григорій. У колі світової культури / Упоряд. Р.Марківа. - Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2006. - 440 с.

7. Нудьга Григорій. Український поетичний епос: (Думи) / Відп. ред. В.Г. Бойко. - Київ, 1971. - 48 с. (Т-во "Знання", УРСР. Сер. V, № 4).

8. Нудьга Г. Українська дума і пісня в світі: У 2 кн. / Григорій Нудьга. - Львів: Інститут народознавства НАН України, 1998. - Кн. 2. - 512 с.

9. Українські биліни: Історико-літературне видання східнослов'янського епосу / [упоряд., передм., післяслово, прим. та оброб. укр. народ. казок і легенд на билінні теми В. Шевчука; мал. Б. Михайлова]. - К.: Веселка, 2003. - 247 с.

10. Черемський К. Шлях звичаю / Кость Черемський. - Х.: Глас, 2002. - 445с.